

Kyrknyckeln

En tidning från Svenska kyrkan i Luleå • Nr 2 2020

Tema

Medmänsklighet

Semester i Luleå

Fyra röster
om corona
Sidan 6-7

Den skönsjungande
surdegsbagaren Eva
Sidan 8-9

Rimrad saga om
Luleå domkyrka
Sidan 15

Svenska kyrkan
I LULEÅ

**Journalhavande
PRÄST**

AKUT SAMTALS- OCH KRISSTÖD

TELEFON: 112
CHATT
DIGITALT BREV

www.svenskakyrkan.se/jourhavandeprast

Svenska kyrkan

PALVELEVA PUHELIN

020-26 25 00

www.svenskakyrkan.se/palvelevapuhelin

JOKA ILTA KLO 21-24

Ruotsin kirkko

I detta nummer

Hemester i Luleå _____ sid 3-5

Fyra röster i coronatider _____ sid 6-7

Det himmelska brödet _____ sid 8-9

Ödemarksdiakonerna _____ sid 10-12

Krönika: Medmänniska _____ sid 13

Desperat situation på Filippinerna _____ sid 14

Kultur: April april, en rimmad saga _____ sid 15

Korsord _____ sid 16

OMSLAGSBILD: Barn på Skvalpen. Foto: Thomas Öberg.

KN-Kyrknyckeln är en tidning från Svenska kyrkan i Luleå. Tidningen utges av Luleå domkyrkoförsamling och Nederluleå församling med fyra nummer per år och delas ut gratis till alla hushåll i församlingarna. Tidningen finns även att läsa på vår hemsida www.svenskakyrkan.se/lulea

Ansvarig utgivare: Kyrkoherde Richard Marklund, Nederluleå församling.
Ställföreträdande ansvarig utgivare: Domprost Charlott Rehman, Luleå domkyrkoförsamling.

Redaktör: Eva Bergman (Nederluleå församling)
I redaktionen: Ulf Boström, Catrine Kostenius.

Hör gärna av dig via e-post till kyrknyckeln.lulea@svenskakyrkan.se

Vi ansvarar inte för inskickat material som vi inte har beställt. Däremot tar vi gärna emot redaktionella tips.

Redaktionens postadress: Nederluleå församling, att. Kyrknyckeln, Box 42, 954 21 Gammelstad.

Luleå domkyrkoförsamling, växel 0920-26 48 00
Nederluleå församling, växel 0920-27 70 00

Tryckt på miljövänligt papper hos Lule Grafiska AB.

Nästa nummer av Kyrknyckeln kommer i september 2020.

Har du inte fått tidningen? Mejla namn och adress till kyrknyckeln.lulea@svenskakyrkan.se

Vi behöver varandra

Hela våren har nyhetsinslagen handlat om coronaviruset, antikroppstester och flockimmunitet. Samtalen har kretsat kring allt från att ställa om och inte ställa in, oro för att bli sjuk, livet i karantän, till jätten som tog slut och orken likaså. Men också om medmänskliga initiativ som att handla mat åt grannar, sjunga utanför äldreboenden och uppmuntra sjukvårdspersonal med fika. Och i tid och otid har vi påmint varandra om att tvätta händerna och hålla avstånd. Och kanske har du, precis som jag, lärt dig att säga smittskyddsepidemiolog utan att snubbla på orden?

Men nu är sommaren här. Den kommer att bli annorlunda på många olika sätt på grund av pandemin, till exempel vad gäller resandet. I det här numret får du därför tips av naturfotografen Thomas Öberg om så kallad hemester, semester på hemmaplan.

Den skönsjungande Lulebon Eva Plumppu berättar om sin passion för surdegsbakning. Hon bjuder dessutom på ett recept för den som vill prova på att baka surdeg, eller gladdeg som hennes barnbarn säger.

Luleåförfattaren och tecknaren Bo Renberg har skrivit och tecknat en rimmad saga med lokal anknytning. Den handlar om morfar som följer med barnbarnet Ove på en rymdfärd till lurifaxarnas planet – med Luleå domkyrkas tornspira som raket!

Sommarens långläsning är en historisk artikel om ödemarksdiakonerna vars historia började med pandemin spanska sjukan som härjade som värst i Norrbottens inland i början av 1920-talet.

Känner du dig orolig eller ledsen? Det bästa botemedlet när tankarna snurrar runt i huvudet är att prata med någon. Du kan alltid ta kontakt med en präst, diakon eller någon annan medarbetare i Svenska kyrkan. Du är inte ensam.

Med önskan om en fin sommar!
Eva Bergman, redaktör

Vid tidningens pressläggning är det osäkert om coronaviruset kommer att påverka församlingarnas planerade sommarverksamhet. Se församlingarnas hemsidor för aktuell information.

Vi finns på Facebook

Har du hittat till församlingarnas sidor på Facebook? Där kan du ställa frågor, diskutera, delta i tävlingar, ge svar, lära känna nya personer, få tips om konserter, gudstjänster och mycket annat.

Luleå domkyrkoförsamling: www.fb.com/luleadomkyrko
Nederluleå församling: www.fb.com/nederlulea

Vid Gammelstadviken finns fina spångade vandringsleder.

Hemester i Luleå

Att vandra efter havsstranden och lyssna till rödbenornas flöjtande, kanske är det en motståndshandling mot konsumism och förslitningen av vår jords äkta matta. Och att klättra upp på Snöbergets topp, kanske kommer vi närmare himlen i dubbel bemärkelse. Följ med på en guidad hemestertur!

När jag skriver det här är det mesta inställt. Gudstjänster, kultur, möten mellan människor, shopping, flyg – det mesta är inställt. Och vi har ställt in oss på det. Men vad är vår inställning inför framtiden? Hur ska det bli när farsoten dragit förbi? Har jorden och naturen rentav mått bra av människans inbromsning? Ska allt sedan återgå till det gamla normala? Eller kanske det liv vi nu får öva oss i, är en del av det goda livet? Det nya normala!

Här tänkte jag därför slå ett slag för en idé i dessa coronatider, att resa i hembygden, att hemestra! Här är några tips i Luleås närhet. Ett billigt och klimatvänligt nöjesliv helt enkelt.

Guckusko i "Guckoskogen". Kom ihåg att alla orkidéer är fridlysta.

Vår egen solkust

– Istället för Gran Canaria
Många år vinner Luleå solligan! Och Bottenvikens naturliga, vidsträckta

sandstränder bjuder in till *Skvalpen*, *Sandön* och *Kluntarna*. Glöm inte heller Haparanda Skärgårds nationalpark! Sand som isälvar en gång förde hit får nu värma våra tår. Nu lockar stränderna med bad, men också med upptäcktsfärder. Smaka gärna på de friska skotten av strandvial eller dess ärtor på sensommaren! Och ta med fågelkikaren! Kolla tidtabeller för turbotarna!

Tropisk prakt

– Istället för världens alla lustgårdar
Det finns gott om blomprakt i vårt område. Blommande norna på *Hertsölandet*, guckusko i full flor vid *Karlsvik*. Strandängar längs *Bottenviken* och väkantflora längs cykelvägarna. Beväpna dig med flora och kanske en fjärilsbok och utforska prakten i markerna. Njutning för näsa och öga utlovas i våra egna lustgårdar!

Älg i kvällsdimma.

Storviltsafari

– Istället för jeepsafari i Serengeti Älgen, vårt eget storvilt, skogens konung och drottning, visar gärna upp sig i skymning och gryning. Med bilen som plåtgömsle kan du komma dem nära. Safaritips: vägbanken som leder till *Mörön* och vägarna *Mörön – Vallén – Ersnäs*. Eller vägarna runt *Persöfjärden* eller längs *Råneälven*. Rådjur kan du få som extrabonus liksom lappugglor, gäss, sångsvarar och tranor.

Bergsklättring light

– Istället för Kilimanjaro Vilka vackra berg vi har i Luleområdet. Flera är naturreservat. *Bälinge-*

bergets fina stigar leder in i ett gammalt skärgårdslandskap, där forna klapperstensfält lyfts ett par hundra meter över dagens hav. *Snöberget* vid *Råneälven* visar upp en urskog på toppen, där havet aldrig svallat. Där finns till och med den sällsynta laven långskägg. Och kanske bullrar en tjärdertupp upp framför dig.

Våra egna fågelberg

– Istället för Islands lunnefågelkolonier Vi har ett fågelberg i Luleå skärgård. *Grillklippan* utanför Skvalpen har en koloni med ett hundratal tordmular och tobisgrisslor. Enklast följer man med MS Laponia som rundar klippan under utfärden till Skvalpen

första söndagen i augusti. Från båten kan man se alkorna uppradade på de vitkalkade klipporna. På *Rödkallen* häckar tobisgrisslorna också i hamnpiren. Och så snart du färdas på havet finns chans att vikaresälar tittar upp på dig eller gråsälar ligger och solar på en sten i vattenytan.

Skogsäventyr

– Istället för Wienervald På *Hertsölandet* finns många kilometer utmärkta vandringsstigar med informationstavlor. Grodor och paddor spelar i *Lillträsket*, järpen visslar i skogen och storlommen ropar från *Hertsöträsk*. Vildmarksstämming in på staden.

Glida långsamt fram

– Istället för kanalturer i Europa Luleå kommun bjuder på fina paddelvatten för den som har kanot eller vill hyra en. Att glida fram på *Råneälven*, *Vitåälven* eller *Aleån*, eller någon av alla småbäckar ger både spänning och frid för själen. En bäver kommer simmande och plötsligt står en älg till magen i vatten och betar.

Havsviken som blev en sjö

– Istället för Everglades Från fågeltornet kan du se skäggdoppingar som dansar spegeldans och ropar kärlek. *Gammelstadsviken* bjuder på växtprakt, fågelliv och till och

I gammelskogen på Luleås berg kan man träffa på järpen. Kamouflerad, men ljudlig med sin höga vissling.

Kanot, det tysta sättet att ta sig fram på vatten.

På Hertsölandet, i naturreservatet finns fina strövstigar. En går förbi Hertsöträsk.

med storvilt. Nu är sjön ännu mer tillgänglig genom en stig från Notvikens station, en annan infart från Gamla Haparandavägen (anpassad för rullstolar och barnvagnar) och en från Hägnan vid Gammelstad. Mycket finns att lära genom ett trettio-tal nya infotavlor. Naturreservatet Gammelstadviken bredvid Gammelstads världsarv har mycket att bjuda på. Och vill du se ungefär samma fåglar på nära håll, ta en kikare och vandra runt *Mjölkkuddstjärn*. Från gömslet kommer du brunand och skäggdopping nära.

Katedralsemester

– Istället för St Peterskyrkan

Ja, jag vet. De är mindre, men fyller ju samma funktion. Besök våra kyrkor och kapell, med vackra byggnader och fin omgivning. En dag i *Gammelstad* med strövtåg i världsarvet kan bli en heldag. Att vandra omkring mellan kyrkstugorna, gå ner till Hägnan och kanske ut mot Gammelstadviken för att sedan avsluta

Småskärs kapell, en vacker skärgårdshelgedom.

med midnattssolsgudstjänst i Nederluleå kyrka ger luft åt själen.

Andra upplevelser ger våra skärgårdskapell: *Småskär*, *Brändöskär* och *Rödkallen*. Med turbot eller egen båt tar man sig dit och bästa

dag är förstås när de bjuds på gudstjänst. Ta tid på dig, missa inte heller hedarna på Brändöskär, urskogen på Småskär och det myllrande fågellivet på Rödkallen.

Text och foto: Thomas Öberg

Fyra röster i corona

Anders Hedberg

”Jag hade jobbat 25 år som socionom, mest inom frivården. Jag trivdes bra, men hade i bakhuvudet att är det verkligen det här jag ska göra hela livet? Jag hade också en längtan att fördjupa min tro på nåt sätt. Då slog det mig att jag kan ju utbilda mig till diakon. Nu känner jag mig betydligt friare. Jag behöver inte längre hålla på med gigantisk journalhantering och uppföljning. Nu kan jag verkligen möta människor och har fler verktyg.

För drygt två år sedan startade Svenska kyrkan i Luleå Diakoni i centrum mitt i stan. Vi har ett café med daglig servering och mat en gång i veckan. Plus att vi tar emot enskilda samtal. Och vi har ett bra förråd med matvaror och kläder. Vi sysslar med akut hjälp. Men vi försörjer inte människor. Vi har ett väldigt bra nätverk till socialtjänsten, närpsykiatri och hälsocentraler dit vi kan hänvisa människor.

Vi har lyckats skapa en mötesplats för människor med missbruksproblem och psykisk ohälsa. Nu har vi satt upp en skylt på dörren där det står att det är coronastängt. Men man kan knacka på och vi öppnar för en i taget som kan få en kopp kaffe och en renklämma. Dessutom har vi öppnat en stödlinje dit man kan ringa varje vardag. Vi har också möjlighet att ta emot ekonomiska ansökningar i viss mån för akuta ärenden.

Diakoni kan sägas vara organiserad medmännisklighet. Det räcker inte bara med att var snäll med varandra, det måste organiseras på något sätt för att det ska bli hållbart och rättvist.”

Berättat för Ulf Boström

Ann-Kristin Ölund

”Jag har jobbat som habiliteringsläkare innan jag blev pensionär. Nu arbetar jag en dag i veckan åt Nationellt kompetenscentrum anhöriga; ett nationellt uppdrag från Socialstyrelsen om stöd till anhöriga till äldre, psykiskt sjuka, barn som anhöriga eller med flerfunktionsnedsättning i mitt fall. Nu under coronatiden har det blivit ganska många telefonsamtal med oroliga föräldrar.

FOTO: PAUL SVENSSON

De första två veckorna ville jag hoppa i skorna och hjälpa till. Jag har ju jobbat i sjukvården hela livet. Men att vara medmänniska just nu är: alla vi 70-plussare, sköt oss! Det finns inget annat måste än att vi får sjukvårdspersonal som klarar det här. Det hänger på oss utanför sjukhuset.

Jag försöker ringa och prata med någon gammal kompis varje dag. Det behöver inte vara att någon är sjuk. Om jag ringer för en pratstund mår jag också bra. Det är den här ömsesidigheten – om jag försöker vara medmännisk så blir jag själv lite mjukare.

Jag saknar att inte kunna vara barnvakt åt barnbarnen som bor nära. Men vi har en familjegrupp på Messenger där man kan se barnbarnen ramla omkring.

Medmänniskligheten måste räcka längre än till familjen. Vi människor är beroende av varandra, och vi får inte förlora känsligheten för det som händer i världen. Jag som arbetat i Etiopien, tänker till exempel på dem som drabbas av att skörden äts upp av gräshoppor och hur människor i flyktinglägren riskerar att drabbas av coronaviruset.”

Berättat för Eva Bergman

tider

Christina Aasa Bygdell

”Jag har jobbat på covid-enheten på Sunderby sjukhus sedan i april. När pandemin kom behövde det öppnas särskilda enheter för de covidsjuka och jag anmälde mig som frivillig till att jobba här. Det var en stor omställning från mitt ordinarie jobb på Barnavdelningen. Det var så mycket teknik, nya rutiner och så oron för att själv bli smittad. Först efter några dagar började jag se människorna. Deras utsatthet kröp liksom innanför skinnet. Inga anhöriga får vara här och det är svårt att kommunicera bland alla apparater och våra skyddsmasker. Patienterna kan ha svårt att andas, svårt att prata och bär på så mycket rädsla. Deras ensamhet blir så påtaglig. Jag försöker dröja mig kvar vid sängen, hålla handen, säga några tröstande ord och nicka för att visa mitt stöd.

Mitt eget behov av gemenskap har ökat. Vårt arbetslag är helt fantastiskt, vi pratar mycket med varandra och känner stödet från alla enheter på sjukhuset. Vi behöver varandra mer än någonsin. På fritiden försöker jag varje dag kontakta någon människa, släkting eller bekant. Jag ringer eller skickar ett kort för att de ska veta att jag tänker på dem. Trots allt är jag hoppfull inför framtiden. Jag hoppas innerligt att det blir en slags medmännisklig väckelse som håller i längden.”

Berättat för Catrine Kostenius

Folke Forsberg

”Till midsommar har jag bott på Bergnäsets trygghetsboende i ett år. Alla känner mig här och de kallar mig hus-tomten. Det är nog för att jag gärna hjälper till. Men nu under coronatiden blir det inte lika lätt att hjälpa andra, även om jag fixade signalerna till TV-apparaten åt en granne igår. Under mitt yrkesliv har jag varit bonddräng, rörmokare och allt i allo på en rörfirma så jag är van att fixa saker. Fast nu får jag vara försiktig. Jag har alla fel om man säger så, min ålder, hjärtflimmer och astma som jag fått av att ha varit rökare och jobbat i dåliga arbetsmiljöer.

Det går ändå bra för jag tvättar händerna, undviker stora folksamlingar och träffar vänner utomhus. Saknar vår gympa men tar promenader nästan varje dag. Många hör av sig per telefon och min kusin och hennes man kommer över med mat åt mig. Känner mig så tacksam och nästan lite bortskämd. Är faktiskt lite orolig över hur det ska gå för företagen och alla som mist sina jobb. Under mitt 92 år långa liv har jag varit med om mycket, växt upp i en missbrukarfamilj, vårdat min fru som fick Alzheimers, min sambo fick demens och själv har jag varit krasslig ibland. Ja jag hade asiaten, så sjuk har jag aldrig varit. Men man får ta livet som det kommer och det här som är nu kommer också att gå över.”

Berättat för Catrine Kostenius

Surdegsbröd bakas långsamt enligt gammal sed.

Det *himmelska* br

Många känner Eva Plumppu som den skönsjungande Lulebon men att hon tillsammans med några andra entusiaster planerat och genomfört en surdegsgudstjänst är något som kanske inte är lika allmänt känt.

Eva delar gladeligen med sig av erfarenheterna av ett mångårigt intresse, att baka surdegsbröd.

– Sjunga och baka det är väl allt man behöver för att må bra här i livet, säger Eva med ett skratt och berättar om gudstjänsten som hölls i Björkskat kyrkan för några år sedan på temat surdegsbröd. Flera engagerade surdegsbagare hjälpte till att baka så att kyrkbesökarna skulle få smaka olika sorters surdegsbröd till kyrk-

kaffet. Gudstjänsten innehöll texten om ”vårt dagliga bröd” och till de besökare som själva ville prova att baka surdegsbröd fanns recept och surdegsgrund att ta med sig hem.

– Och under nattvarden sjöng jag Panis Angelicus som betyder brödet från himlen.

Gammal sed

Eva uppmuntrar gärna andra att prova surdegsbakning och berättar

att hon själv har bakat hela livet. Först var det mest sötebröd och sen färdig brödmix där det bara var att tillsätta vatten och jäst.

– Men så tänkte jag, varför behöver det gå så fort? Och så började intresset att baka bröd enligt gammal sed.

Sedan Eva bakat sitt första surdegsbröd finns ingen tanke på att äta annat bröd, dels för att surdegsbröd är så gott och dessutom nyttigt. Hon berättar att en surdeg innehåller för-

Lär dig baka surdegsbröd

Eva tipsar om följande YouTube-klipp för dig som vill se hur det går till att baka surdegsbröd: www.youtube.com/watch?v=MtnbTcYouO

– Köpt surdegsgrund är extremt svår att baka på. Vi surdegsbagare ger gärna bort ett par matskedar till hugade bagare, säger Eva.

Grundrecept för surdegsbröd

Kväll, dag 1:

1,5 msk surdegsgrund blandas med 1 dryg dl ekologiskt mjöl, gärna råg, och 1,5 dl ljummet vatten. Ställ varmt över natten (till exempel på element eller värmegolv).

Morgon, dag 2:

Prova om surdegen är bakklar genom att göra flytttest: Lägg en liten klick surdeg i ljummet vatten. Om den flyter är den bakklar, annars behöver den mer mjöl och vatten och tid. (Glöm inte att spara ett par matskedar till nästa bak.)

750 g ljummet vatten

26 g oraffinerat havssalt – lös upp i vattnet

175 g bubblig surdeg – blanda i

1000 g ekomjöl, olika sorter, men gärna 750 g vetemjöl special för volymens skull

Rör ihop och vila i 40 minuter (autolys – ett sätt att bilda gluten utan att knåda). Vik degen i bunken 3-4 gånger med 30-40 minuter mellan, med blöta händer. Forma degen till två runda bröd med blöt degskrapa, mjöla runt om, och lägg i jäskorgar alternativt bunkar med mjölad handduk (rismjöl är perfekt). Jäs 3-4 timmar i rumstemperatur. Lägg jäskorgarna i plastlådor (alternativt rena plastpåsar runt) och ställ i kylan över natten.

Morgon, dag 3:

Sätt ugnen på 250° minst 20 minuter innan gräddning.

Snitta bröden precis innan gräddning, så att de kan expandera.

Grädda antingen på het plåt i 250° eller i gjutjärns gryta under lock i

20 minuter och utan lock i 225° i cirka 15 minuter (tempen i brödet ska vara cirka 97° eller låta ihåligt när man knackar i botten).

Låt svalna innan du skär upp brödet (den hårda skorpan kräver sågtandad kniv).

ödet

”

Man borde kalla det gladdeg istället för surdeg för du är ju så glad när du bakar

”

utom surdegs-kulturen, som i sig består av mjöl och vatten, bara mer mjöl, vatten och lite salt. Den långa jäsprocessen bidrar till att öka halten av nyttiga mineraler som zink, magnesium, järn och kalcium i brödet. Forskning har visat att det inte går att ta genvägar för att få ett hälsosammare bröd eftersom det tar tid att fri-

göra de viktiga mineralerna. Surdegsbröd sänker också blodsockernivån, påverkar bakteriefloran i tarmen positivt och en viss typ av gluten bryts ner vilket kan vara en fördel för den som har känslig mage.

Håll humöret uppe

Förutom att hembakt surdegsbröd är bra för hälsan menar Eva att det är själva processen på en och en halv dag som bidrar till välbefinnande.

– Och sen är surdeg så förlåtande, man kan göra alla möjliga fel men det blir kanongott ändå.

Under det rådande läget, då många vistas hemma i större utsträckning på grund av covid-19, vill Eva passa på

Boken "Bröd, bröd, bröd" är ett bra boktips med enkla brödrecept med och utan jäst.

att rekommendera surdegsbakning för att hålla humöret uppe.

– Har man en surdeg på gång är det som att ha en kompis hemma. Mitt barnbarn säger: "farmor man borde kalla det gladdeg istället för surdeg för du är ju så glad när du bakar".

Text: Catrine Kostenius

Foto: Eva Plumppu och Nino Bisori

Ödemarksdiakonerna

S ent en augustikväll med höbärgningens alla dofter hängande i luften steg Richard Johansson av tåget i Nattavaara. Det var efterkrigstid och den nyvigde diakonen från Valinge klev rakt in i det som skulle bli hans liv. Klasskamraterna på Sköndalinstitutet i Stockholm kunde för sina liv inte förstå varför han, hallänningen, nödvändigtvis skulle bege sig till världens ände?

Men Richard hade läst mycket om de avlägsna bygderna i norr och känt sig dragen till lappmarken. Med sig i bagaget hade han instruktioner från den första och, skulle det visa sig, enda arbetsgivaren, Luleå Stifts Diakoniförening: ”Diakonerna skola i de vida lappmarkerna taga sig an de fattiga, sjuka och gamla. Särskilt de som bo avlägset från kyrkoplatserna, för att bistå dem med råd och hjälp i timligt avseende och med Guds ords tröst.” Den märkliga historien om ödemarksdiakonerna, som de kom att kallas, började med en pandemi av bibliska proportioner.

Spanska sjukan

I början av 1920-talet härjade spanska sjukan som värst i Norrbottens inland. Särskilt socknarna Arjeplog och Arvidsjaur drabbades skoningslöst denna dödens vinter. Här hade man påträffat hela familjer som avlidit i sin ensamhet. I februari månad dog 1220 personer i Arvidsjaur och

Diakon Anders Hestner, den förste ödemarksdiakonen, på hembesök. Han kallades för ”de gamlas vän”. Ur Luleå stifts Diakoniförenings bildarkiv.

650 personer i Arjeplog. Tragedierna som utspelades berörde borgerskapet i städerna i söder och manade till humanitära insatser. Nöden i norr var känd sedan svagåren 1902-1903 då upprop om hjälp gått ut över Sveriges land. När så spanska sjukan tog ett nytt struhtag om inlandet gick ännu en våg av sympati mot norr.

Då bildades också Luleå stifts Diakoniförening för att ”främja kärleksgärningar i glesbygd”. Metoden att lindra nöden var ny och djärv. Diakoner skulle utbildas på Sköndalsinstitutet i Stockholm och sedan stationeras i nybyggarland. Honnörsordet var hjälp till självhjälp och uppfinningsrikedomen stor. Under en tid var diakoniföreningen till och med Norr- och Västerbottens största kreatursägare med femhundra kor och hästar som lånades ut till behövande. Upplägget var begåvat. När kronofogden kom kunde de inte ta kon i beslag, för den tillhörde ju diakoniföreningen.

Den förste ödemarksdiakonen

Den första av dem alla var Anders Hestner. Strapatser i väglösa glesbygder var inte för alla men Hestner ansågs särskilt lämpad. Han fick meddelande om att bege sig till Vilhelmina och därifrån på lämpligt sätt ta sig till stationeringsorten Umnäs. I juli 1921 kom Hestner till Vilhelmina och fann att enda sättet att ta sig till Umnäs var att gå. Först tre mil till Vojmsjön, så med båt sex mil till Dikanäs och sedan tre mils vandring igen till Umnäs. Han lyckades få hyra en illa medfaren stuga som skulle bli hans hem under de fyra första åren. Om den första julen skriver Hestner i ett brev: ”...Ingen bjöd mig hem, inte på en kopp kaffe ens. Jag fick sitta ensam i den stuga jag hyrde – det lyste ingenstans i byn, man hade aldrig firat julotta, det var sju mil till kyrkan och ingen riktig väg. Jag har sällan känt mig så ensam som denna kalla julafton.”

Men Hestner kämpade på. Han försökte få hjälpa till med slåttern, började hålla byabön och söndagsskola och snart kom ryktet igång om den märkliche mannen i Umnäs: ”Diakon kallas han, bot sjuk å läs för sjuk, han disk å städ där där frun är sjuk, han ska tillhöra kyrkan”. Anders Hestner blev till slut accepterad och en stor tillgång för bygden. Bybefolkningen kallade honom för ”Han som uppfann febern.” Han var nämligen den förste i byn som hade en febertermometer.

Nattavaara

Många skulle följa i Hestners fotspår och den siste ödemarksdiakonen skulle bli Richard Johansson. När han steg av tåget den där vackra augustikvällen var hans utgångsläge annorlunda än Hestners. Fyra diakoner före honom hade banat väg och hans företrädare, Edvin Eriksson, mötte upp vid stationen. Tillsammans åkte de runt i byarna som inte längre var lika väglösa som på förste Nattavaaradiakonen Sandströms tid. Medan Sandström

FOTO: ULF BOSTRÖM

Rickard Johansson, den siste ödemarksdiakonen, utanför sitt hem i Nattavaara.

fick åka skidor på vintern och vandra över myrar och spänger på sommaren för att nå till utbyarna blev cykel och postbil de viktigaste transportmedlen för Rickard Johansson. Inte heller behövde han någonsin agera barnmorska som det sägs att Hestner fick göra. Rickard hade ett gott samarbete med distriktssköterskorna som kom med tåg från Gällivare. Han minns en kraftfull distriktssköterska som höll på att ta livet av honom. Det var i början av tiden i Nattavaara och sörlänningen hade ännu inte hunnit bli vän med skidorna. De skulle till Vuomaavaara och åkte bil till Norsivaara, men sista biten fick man ta skidorna och distriktssköterskan åkte ifrån honom lekande lätt. När han äntligen kom fram var han dödens trött och hon satt utvilad i köket och drack kaffe.

Hembesöken dominerade verksamheten i dubbel bemärkelse. Han besökte många hem men åtskilliga sökte också upp Rickards hem och ville ha hjälp med allt från omläggning av sår till att fylla i krångliga blanketter från myndigheterna. Barnbidraget betydde mycket när det kom 1948. Kvinnorna kom till honom och ville ha hjälp med blanketterna. Det trodde inte att det kunde vara sant att man kunde få pengar bara för att man hade barn, med det skadade ju inte att försöka. I tjänsterapporten från 1951 står det att han fick 740 besök i hemmet, gjorde 353 husbesök, 240 sjukbesök och reste 384 mil i tjänsten. En viktig verksamhet var att fördela gåvorna som kom från olika givare ute i landet och från diakoniföreningen i Luleå. Jultiden var särskilt hektisk då Rickard satt och gjorde i ordning paketen till de familjer som han hade i åtanke. Han brukade åka ut med ett 50-tal paket till byarna varje jul.

Guds hand

Gottfrid Carlsson var en småbrukarson från Norsjö som hittat medel att utbilda sig till diakon på Stora Sköndal och sedan blivit stationerad i Porjus. Han engagerade sig mycket i samernas situation och startade en livaktig

scoutrörelse i Porjus. Gottfrid Carlssons stora konstintresse ledde till ordförandeskap i Porjus konstgille. Från 1940 till 1959 var han Porjus troget. Under en semester i Stockholm besökte han Millesgården och blev helt betagen. Så gripen att han skrev ett brev med "glödande ord från en konsthungrande fjällbo" till Carl Milles. Den världsberömda konstnären blev tagen av brevet och en nära vänskap uppstod via brevväxling. Gottfrid Carlsson var också mycket god vän med Anders de Wahl, den kände skådespelaren, som varit Carlssons lärare i röstteknik under diakonutbildningen. En dag kom ett bud att de Wahl drabbats av en allvarlig hjärnblödning och önskade Gottfrids omedelbara närvaro. Gottfrid tog första nattåget till Stockholm och sökte upp sin vän. I tre veckor vakade han över den döende skådespelaren. Samtidigt fyllde Carl Milles 80 år och hade vädjat i breven att Gottfrid skulle komma. Gottfrid tog sig till Millesgården där han blev varmt mottagen av Carl och hans fru Olga. De samtalande i timmar om konsten, om Porjus, om samerna. Mötet slu-

Artikeln fortsätter på nästa sida

FOTO: BERT PERSSON

Diakon på väg (troligtvis Gotthard Nilsson) till ett hembesök med gåvor i händerna - ett paket med kläder och ett jaktgevär. Ur Luleå stifts Diakoniförenings bildarkiv.

Fortsättning från föregående sida

tade med att Carl Milles ville skänka en staty till Porjus och Gottfrid fick välja fritt. Den 11 september 1960, fyra år efter Milles död, avtäcktes den berömda skulpturen Guds hand under högtidliga former i närvaro av en stor del av Porjus befolkning.

Kärleksgärningens språk

Tacksamheten mot ödemarksdiakonerna var stor. Tackbrev som strömmade in till diakoniföreningens byrå i Luleå blev med åren oräkneliga. Några av dem publicerades i årsskriften ”Diakoni i ödebygd”. En stundtals gripande läsning från en tid som ändå inte är allt för avlägsen:

”Jag var i det allra största behov av pengar, när jag fick denna gåva, jag riktigt önskar att jag kunde på något sätt återgälda min stora skuld till Er, mina kära vänner, som med en sådan faderlig omsorg vårdar Eder om mig och mina faderslösa små...”

”Jag är nästan alldeles rädlös hur jag skall kunna skriva och uttrycka min tacksamhet för paketet som vi fick före jul. Tänk att varenda sak passade som om de skulle ha va-

rit måttade. Barnen blev nästan ifrån sig av glädje när paketet packades upp...”

”Ett hjärtligt tack för den välkomna gåvan som vi fått mottaga i form av 500 kronor till att köpa en ko.”

”Härmed får vi tacka Eder för Eder stora kärleksgärning att lämna bidrag med 100 kronor till anskaffande av kostym åt vår son som blivit konfirmerad.”

På 60-talet gick de stora flyttlassen och småbyarna avfolkades. Samhällets sjukvård och sociala omsorg byggdes ut och diakoniföreningen såg ingen anledning att anställa fler diakoner. Föreningens verk är ett stolt kapitel i Luleå stifts historia. Tjugofem diakoner, varav två kvinnor, har genom åren varit utsända för att tala det språk som kanske tydligast av allt förklarar kristendomens innersta väsen. Kärleksgärningens språk.

Text: Ulf Boström

Fotnot: Berättelsen om Guds hand är hämtat ur Småskrifter 28, som utgivits av Porjus arkivkommitté och med Gottfrid Carlsson som medförfattare.

Knacka på hos Diakoni i centrum

Vi kan inte längre umgås på de sätt som vi är vana vid. Men vi hittar nya sätt. Diakoni i centrums caféverksamhet må vara stängd för att minska smittspridning, men du är varmt välkommen att komma förbi Nygatan 12 och knacka på vid tillfälle! På dagtid finns det nästan alltid någon i huset. Tänk på att du behöver vara frisk. Och om du tillhör en riskgrupp kan du ringa istället. Diakonerna når du på stödlinjen vardagar kl. 8.30-16.00 på telefonnummer 0920-26 48 58. Där finns rum för samtal om såväl vardagligt prat som bekymmer och oro.

Drop in-vigsel – lite enklare, lika stort!

Bekräfta kärleken till varandra genom att gifta er i Luleå domkyrka i sommar! Ni tar med varandra, ID och hindersprövning (beställ från Skatteverket) – församlingen ordnar resten (präst, musik, alkoholfritt bubbel). En av er behöver vara medlem i Svenska kyrkan eller bli medlem. Fredag 10 juli kl. 12.00-18.00. Läs mer på svenskakyrkan.se/luleadomkyrko/dropinvigsel.

Vill du lira streetbasket, dansa, bläddra i en bok eller bara komma på ett allmänt skönt häng? Välkommen till Summer Vibe på Hertsö torg. Här finns något för de flesta på helgfria vardagar 17 juni-26 juli från kl. 10 till 17. Allt är gratis och till för att du ska få ett roligt och meningsfullt sommarlov! Summer Vibe arrangeras av Rädda barnen i samarbete med bland annat Luleå domkyrkoförsamling.

Ensam? Orolig? Trött på att prata med krukväxterna?

Varje vardag kl. 8.30-16.00 kan du ringa stödlinjen på 0920-26 48 58 och samtala en stund med en diakon. Samtalen kan handla om såväl vardagligt småprat som din oro och dina utmaningar. Du kan även mejla lulea.diakonicentrum@svenskakyrkan.se. Kvällar och nätter kl. 17.00-08.00 kan du få kontakt med Jourhavande präst via larmnumret 112.

Pilgrimsvandringar

Att pilgrimsvandra är både en yttre och en inre upplevelse. Vi vandrar tillsammans i tystnad och stannar upp vid några tillfällen för reflektion och bön. Vi tar också paus för att äta vår medhavda matsäck. I slutet av vandringen firar vi en enkel gudstjänst i det fria.

Under sommaren väntar fyra pilgrimsvandringar: på Kluntarna i Luleå skärgård 12 juli, Hemborgsleden i Ersnäs 15 augusti, Ormberget i Luleå 30 augusti samt en pilgrimsvandring med finsktalande ledare på Gultzaudden 6 september.

Vid strömmen med Kyrkans Unga Luleå

Kom med ungdomarna i Kyrkan Unga Luleå till EFS Sundet på onsdagar kl. 19! Umgås och fika, spela volleyboll, fotboll eller kubb, be och sjung tillsammans. 3 juni-12 augusti. Sundet hittar du några kilometer från stan, på adressen Gäddvikssundet 53.

Konfirmation 2020/2021

Dagkonfa, fjällkonfa, seglingskonfa, gamingkonfa, kropp- och själskonfa och kyrkstadskonfa – det finns många alternativ att välja på för dig som vill konfirmeras 2020/2021. Läs mer på svenskakyrkan.se/lulea/konfa

Konfaläger för sverigefinska ungdomar i Åbo skärgård

Är du född 2006 eller tidigare? Nu har du möjlighet att delta i ett tvåspråkigt konfaläger i Åbo skärgård! Anmäl dig senast 20 september. Lägret och konfirmationen blir på sommaren 2021. Läs mer på svenskakyrkan.se/vasterasstift/suomeksi

Det finns många sätt att uppmuntra sina medmänniskor på. Christina Purnell och Ida Renlund och deras fem pedagogkollegor Erica, Inger, Marina, Maria och Sonja i Nederluleå församling, valde att dela ut påsar med hembakta bullar till grundskole- och förskolepersonalen inom församlingens område under våren. De läckra bullarna, 1100 stycken, hade husmödrarna bakat med mycket kärlek.

Aktuellt från kyrkogården i Gammelstad

På grund av coronakrisen har en del planerade arbeten på kyrkogården fått skjutas upp. Det gäller bland annat bytet av grindar eftersom leveranserna är försenade. Därför är bara mittendelen av de gamla grindarna uppsatta nu. Arbetet med grindbytena beräknas komma igång i höst.

Krönika Charlott Rehnman

Medmänniska

I denna tid hyllar vi särskilt hjältarna inom sjukvården, äldreomsorgen inom diakonin och alla volontärer; alla som tar risker – och ger järnet – för att andra ska få liv och hälsa.

Alla som utsätter sig för andras utsatthet. Kanske tillhör du dem. Vi känner en stor tacksamhet till alla er.

Ingen av oss lever bara för sin egen skull. Vi finns till för varandra och är beroende av varandra. Alla vill väl innerst inne vara en bra medmänniska, men ibland känns kraven oöverstigliga. Vi vill vara någon att räkna med, som ställer upp och finns till hands. I samma stund kan det finnas en rädsla inom oss, att inte riktigt orka och räcka till. Det finns människor som längtar efter ett samtal eller önskar få en tjänst av oss. Många gånger fungerar det riktigt bra. Vi orkar och bjuder till. Det finns en ömsesidighet och närhet. Andra gånger har vi inte velat eller orkat – och som grädde på moset kommer det dåliga samvetet; att det där borde jag sagt och det där borde jag gjort.

Det dåliga samvetet är ett hinder i sig. Det binder. Det krånglar till det och ger oss skuld och ångest. Det behöver vi befrias ifrån – och släppa.

Hur bra måste jag vara för att räknas som medmänniska?

”Allt vad du vill att människor ska göra för dig, det ska du göra för dem.” Den gyllene regeln är världsvid. Jesus ord hjälper oss att leva. Han ger oss ett mönster. Han talar om att älska sin nästa såsom oss själva och att älska Gud av hela vårt hjärta. Det är fina och dyrbara ord. Samtidigt är det inte enkelt. Vi kommer till korta. Vi kanske ser upp till dem som ”lyckas”. Vi jämför oss med varandra och det kan skapa distans.

När Jesus säger att han är med oss alla dagar – så tror jag att han menar det.

Jesus är en sann medmänniska. Han finns med oss även under tider då vi upplever honom som långt borta. Han finns med oss när vi upplever att vi har misslyckats. Han finns nära under perioder då vi tycker att bönen inte når fram. Också i tider när vi inte har krafter eller får svar på vår innersta längtan.

Jesus ger inte upp om oss. Han har tålmod. I hans närhet får vi ständigt en övning i kärlek och medmännisklighet. Men han fodrar inte att vi ska vara övermänniskor. Vi duger i befintligt skick. Jesus utmanar oss ibland att bry oss om de som ingen annan vet eller ser. Han kan till och med uppmana oss att vi ska be för våra fiender. Klarar vi det?

Inte ensamma, men med hjälp av Andens kraft som Jesus ger oss. Vi får aldrig glömma att det inom oss finns en inneboende andlig kraft, som hjälper oss att vara medmänniskor.

Charlott Rehnman, domprost i Luleå domkyrkoförsamling

Desperat situation på Filippinerna

På Filippinerna riskerar den som bryter mot karantänsreglerna med anledning av coronapandemin att arresteras eller avrättas. Uttalanden som "Shoot them dead" och "No mercy" kommer från den filippinska regeringen. Flera kyrkor och människorättsorganisationer gör nu upprop mot att stora delar av befolkningen tvingas välja mellan att svälta ihjäl eller riskera att skjutas till döds i jakt på mat.

För majoriteten av invånarna i Manillas slumområden är det omöjligt att hålla på karantänsreglerna eller respektera utgångsförbudet då det innebär en risk att svälta ihjäl. Hungriga och desperata tvingas människor lämna sina hem i jakt på mat och mediciner, trots att de kan arresteras eller i värsta fall avrättas.

Filippinsk media har rapporterat om incidenter där polisen arresterat personer som samlats utanför sina bostäder då det spridits rykten om matutdelning. Men i stället för att få mat har människor arresterats, anklagade för att ha demonstrerat illegalt. Totalt rapporterades i slutet av april om att uppemot 45 000 människor

arresterats på Filippinerna efter att ha brutit mot utgångsförbudet.

De konstaterade covid-19-fallen fortsätter att öka på Filippinerna och statens program för att bistå de allra fattigaste är långt ifrån tillräckligt. Den filippinske presidenten Duterte svar: "Kommer inte att tveka

att låta skjuta de som bryter mot karantänsreglerna".

Upprop för medmänsklighet

Kyrkor och människorättsorganisationer på Filippinerna har skrivit under ett upprop som manar den filippinska regeringen till solidaritet och medmänsklighet. Uppropet innehåller skarp kritik mot den filippinska regeringens militäriska inställning och fixering vid arresteringar och förföljelse av människor, i stället för att skydda och värna dem som lever i störst utsatthet och fattigdom i en mycket sårbar tid.

Act Svenska kyrkan bistår med matransoner, och i slutet av april hade över 1500 hushåll i Manillas närområden nåtts i flera omgångar. Familjerna har bland annat fått ris, salt, socker, konserver, nudlar och grönsaker.

– Vi räknar med att skala upp stödet så fort karantänen öppnas upp. I nuläget är alla våra partner kraftigt begränsade i sin möjlighet att analysera den totala situationen och arbeta fullt ut i hela landet men vi gör så gott vi kan, säger Ingrid Bergenholm-England, programsamordnare för Filippinerna på Act Svenska kyrkan.

FOTO: NCCP/ACT

Matpaket delas ut i Manila.

Swisha din gåva till 900 12 23. Läs mer på svenskakyrkan.se/act/corona.

SMÅTT & GOTT

Midnattssols-gudstjänster i Nederluleå kyrka 12 juni, 19 juni, 26 juni kl. 22.30.

Liten och stor. Lek och sång för barn och föräldrar. Ta med eget fika. Vi håller till **utanför Hertsökyrkan** måndagar kl. 9-12 (15 juni-10 augusti) **utanför Bagarstugan på Porsön** måndagar kl. 10-12 (15 juni-20 juli) **på stora lekplatsen på Gränderna i Gammelstad** onsdagar kl. 10-13 (17 juni-22 juli).

Mötesplats Bagarstugan på Porsön, måndagar kl. 13-14.30 (15 juni-20 juli) och torsdagar kl. 10-15 (18 juni-23 juli). Måndagar för vuxna,

torsdagar för alla åldrar. Samtal, lek osv. Ta med eget fika.

Musikandakt med sommarkyrkans musikspår utanför Nederluleå kyrka onsdagarna 1 juli, 8 juli, 15 juli och 22 juli kl. 18.30.

Mötesplats Sockenstugan i Gammelstad måndag-onsdag kl. 10-16, 22 juni-29 juli.

Gudstjänster. Torsdagar kl. 18.30 kvällsmässa i **Örnäsets kyrka**. Söndagar kl. 11 i **Luleå domkyrka** och **Örnäsets kyrka**. Söndagar kl. 18 jämna veckor i **Andreaskyrkan** (samar. Equmeniakyrkan) samt udda veckor i **Hertsökyrkan** 28 juni-23 augusti. Onsdagar 24 juni-29 juli kl. 18.30 musikandakt och söndagar kl. 11

gudstjänst i **Nederluleå kyrka**.

Gudstjänst vid Biskopshällan i Bensbyn söndag 12 juli kl. 15. Ta med fika och något att sitta på.

Lunchbön i Nederluleå kyrka onsdagarna 1 juli, 8 juli, 15 juli, 22 juli, 29 juli kl. 12-12.30.

Musik i sommarkväll i Nederluleå kyrka lördag 27 juni kl. 18. "Sommaren enligt Bosse" med Bo Selinder, sång och Robert Råberg, piano.

Musik i sommarkväll i Nederluleå kyrka torsdagarna 2 juli, 9 juli, 16 juli, 23 juli, 30 juli och 6 augusti kl. 20.

Skärgårdsgudstjänster med sommarkyrkan utanför gamla skolan på Hindersön lördag 4

juli kl. 12, utanför Brändöskär-Uddskärs kapell lördag 11 juli kl. 12, utanför Rödkallens kapell lördag 18 juli kl. 12, utanför museet på Junkön lördag 25 juli kl. 14.

Gudstjänster på Småskär söndagarna 5 juli och 2 augusti kl. 15. Båten går från Södra hamn kl. 12.15. Var och en betalar biljett på båten (300 kr tur och retur).

Med reservation för eventuella ändringar. Det du ser här är ett axplock av det som händer i Svenska kyrkan i Luleå. Du hittar mer på www.svenskakyrkan.se/lulea och i appen Kyrkguiden.

April April

En rimmad saga om en märklig rymdraket som sticker från jorden till en knäpp planet

Bo Renberg har alltid brunnit för ordet och bilden. Han har frilansat som tecknare och illustratör i hela sitt liv. Lägg därtill en karriär som lärare i historia och svenska, varav de sista femton åren på Luleå tekniska universitet som lärare i retorik.

– Det är en gåtfull historia hur våra tankar blir ord, säger Bo lite eftertänksamt.

Han är född och uppvuxen i Storforsen. Nu har han och frun återvänt till Bos barndomshem där han tillbringade sina första levnadsår, ett kronotorp på södra sidan Storforsen, och satt sig i frivillig coronakarantän.

Det dröjde innan första barnbarnet såg dagens ljus. När Bo gick i pension kunde han börja umgås mer intensivt med sitt barnbarn Ove.

– Jag har alltid varit mycket med barn, ritat och rimmad med dom. Ove hade olika intressen, ibland var det vulkaner och ibland var det rymden. Ett tag var det kyrktorn och vi kunde se domkyrkans torn från vår lägenhet från sjunde våningen på Kronan.

Fantasin drog i gång och morfar började rita och rimma.

”I tornet finns en trappa, och den är mycket brant, den går i sicksack uppåt längs tornets ena kant.”

Luleå domkyrka spelar en viktig roll i Bo Renbergs rymdsaga.

”Jag tycker, säger morfar när han tittar ut, domkyrktornets spira ser ut som ett spjut. Man ser det sticka upp från horisontens rand och borra in sin spets där himlen står i brand.

Det ser jag, svarar Ove, men vilken konstighet. Man kan ju faktiskt tro det är en rymdraket.”

Så växte den rimmade sagan fram. Om morfar som följer med barnbarnet Ove på en rymdfärd till lurifaxarnas planet, med Luleå domkyrkas tornspira som raket.

Hösten 2012, när Ove fyllde fem år sammanställde Bo illustrationer i stående A4 och rimmade texter i en pärm som han fick i födelsedagspresent.

Sedan började resten av barnbarnen strömma till. Bo får stanna upp och räkna på fingrarna ett tag och får det till sju, inklusive bonusbarnbarn. Alla har fått en kopia av sagopärmen från Bo.

Pärm blir bok

Där skulle nog sagan vara slut om det inte var för att Luleå domkyrkoförsamling fick nys om dess existens.

Det var Bos syster som skrivit brev och tipsat.

– Dom hörde av sig för ett år sedan och sedan var bollen i rullning.

Idag är barnbarnet Ove 12 år, på väg att bli tonåring.

– Ove var sjuk ett tag, jag vet inte om det var corona, men han fick vara i karantän några dagar. Men nu är han frisk igen.

Morfar kunde inte låta bli att skoja litegrann. Han retuscherade omslagsbilden med kyrktornsraketen och Ove svävande i rymden. En av planeterna på teckningen förvandlades till ett coronavirus.

– Så skickade jag den till honom med en ny vers: ”Nu lämnar Ove karantänen i raketerna, men stackars morfar sitter kvar i smittskyddsensheten.”

Text: Ulf Boström
Bild: Simon Eliasson

Vill du vara med i en utlottning av sago-
boken? Vi lottar ut tre exemplar.
Mejla namn och adress till kyrknyckeln.
lulea@svenskakyrkan.se senast 15 juni.

